

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1872—1873.

Verslag der bijeenkomst van den 1sten November 1872.

De Voorzitter, de heer KNOOP, opent de vergadering, verzoekt den heer Van Tuerenhout om plaats te nemen bij het Bestuur, en brengt in beraadslaging het verhandelde door den heer Van Tuerenhout, in de vergadering van den 24 November 1871, omtrent het stelsel van legervorming, waarvan de verdere behandeling toen was uitgesteld.

De heer HOOGENBOOM:

De heer Van Tuerenhout zeide in de vergadering van 24 November 1871 (bl. 47 van het Verslag): „dat het waarschijnlijk „staatkundiger geweest ware, van den beginne af aan te spreken „van algemeenen *oe/en*plicht in plaats van van algemeenen *dienst-* „plicht.” Ik geloof met hem, dat dit minder aanleiding gegeven zou hebben tot twijfel of de Grondwet zulks toelaat; want het is eene uitgemaakte zaak, dat het *een der eerste plichten blijft van alle ingezetenen*, voldoende geoefend te zijn om *in tijden van gevaar de wapens te dragen tot handhaving van de onafhankelijkheid van den Staat en ter beveiliging van zijn grondgebied*, even als het een der eerste plichten blijft belasting te betalen. Zoo lang nu de *algemeene oefening* niet vrijwillig plaats heeft, heeft de Regeering het recht — de vraag kan gesteld worden of zij het niet *ver-*

plicht is — die oefening verplichtend te maken, even als zij bij wanbetaling wel zorgt het verschuldigde in handen te krijgen.

Zal men echter deze zaak zoodanig regelen dat het leger er niet door lijdt en dat de natie niet meer dan noodig is wordt gedrukt, dan moet men, mijns inziens, de militaire verplichting onderscheiden in *gelijken* dienstplicht en *algemeenen* oefenplicht. Slechts een gedeelte van hen, die daartoe in de termen vallen, is dienstplichtig, — allen zijn oefenplichtig.

Niet meer burgers van den Staat moet men *dienstplichtig* maken dan men noodig heeft tot het vormen van een *goed* leger en eene goed geoefende reserve (schutterij); die niet *dienstplichtig* wordt, wordt echter *oefenplichtig*.

Naar mijn gevoelen moet men bij het vaststellen van het jaarlijksche contingent — waarover straks nader — zorgen de lichteningen zoo sterk te maken, dat alle korpsen voltallig zouden zijn, ook al ontbraken alle vrijwilligers. Wij moeten een leger bezitten van voldoende sterkte, een leger dat met de schutterij aan onze behoefte voldoet; maar dan ook een leger, uitstekend aangevoerd, uitmuntend uitgerust en naar de eischen des tijds georganiseerd. Achter dat leger met zijne reserve verder eene *ongeorganiseerde* reserve, zijnde het geheele volk, volkomen in staat in te vallen dáár, waar het oorlogsvuur openingen in de gelederen mocht maken; — een gedeelte van deze reserve is echter *wettelijk* verplicht aan de verdediging deel te nemen, als het daartoe wordt opgeroepen.

Verder moet ook jaarlijks het contingent der schutterij (ik houd dien naam, omdat zij in de Grondwet staat, maar hecht daaraan andere denkbeelden dan de bestaande) worden bepaald, en loot weder ieder — dus ook de dienstplichtige — mede. Wanneer algemeene oefenplicht bestaat, is hiertegen geen overwegend bezwaar, maar acht ik het wel bezwaarlijk, uit het oogpunt der billijkheid, uitsluitend dienstplichtigen schutterplichtig te maken. Een gedeelte van het volk zou dan, door één ongelukkig nummer te trekken, 15 jaren (5 leger en 10 schutterij) dienstplichtig zijn en het andere geheel vrij van dienst — doch, wel is waar, niet van oefenplicht. Hierin verschil ik dus met den heer V. T.

Wij krijgen dan alzoo een *gelijken* dienstplicht, d. i. ieder, die

dienstplichtig wordt *moet* dienen, — en een *algemeenen* oefenplicht, d. i. ieder, die daartoe de geschiktheid bezit, moet zich oefenen (uitgezonderd éénige, *tevens* kostwinnende, zoons die niet wonen in plaatsen waar gelegenheid tot oefenen bestaat).

Men zal nu misschien vragen: zoo ieder zich oefenen moet, wat is dan het verschil tusschen de oefenplichtigen en de dienstplichtigen?

Alvorens die vraag te beantwoorden, moet ik opmerken dat er twee verschillende graden van geoefendheid zijn, of liever, dat de oefening tweeledig is. De oefening kan namelijk *individueel* zijn — ieder individu kan zich op zich zelf oefenen — en zij kan *gezamenlijk* plaats hebben, de verschillende individuen kunnen zich vereenigd oefenen.

Onder de eerste, de *individueele*, versta ik voor de infanterie: het behandelen van het geweer als schiet- en als stootwapen, het marscheeren in rang en gelid, en het oordeelkundig gebruik maken van het terrein bij het zelfstandig optreden als tirailleur; voor de cavalerie: het paardrijden — zij het dan al niet geheel en al naar de regels van de kunst — en het behandelen van de karabijn, het pistool en de sabel; voor de artillerie: het behandelen van den vuurmond als last (opladen, vervoeren en in batterij brengen) en als vuurwapen (richten en vuren), benevens eene globale kennis van munitie en eenige technische termen, en voor de mineurs: het omspringen met spade, pikhouweel en schop, alsmede het hanteeren van het geweer.

De *gezamenlijke* oefeningen bestaan voor de veldtroepen in het uitvoeren van evolutiën en manoeuvres, het doen van patrouilles, verkenningen en het beoefenen van den velddienst; voor de vestingtroepen in het uitvoeren van onderstellingen, die bij het beleg of de verdediging van vaste punten kunnen voorkomen, het bewapenen van gedeelten van sterkten, vervaardigen van dekkingsmiddelen en munitiën, het verdedigen van bressen, het doen van uitvallen, het bezetten van het terrein buiten de sterkten waar dat met vrucht kan, het beschieten en bewerpen van batterijen en loopgraven, enz.; voor de kusttroepen: het vuren op drijvende doelen enz., te veel om op te noemen.

De eerste oefeningen nu zijn die, welke ieder zich kan eigen

maken zonder in de gelederen te treden, die, welke in de eerste plaats bij de Vereenigingen tot oefening in den wapenhandel kunnen worden geleerd. Het komt mij voor dat men dit niet genoeg in het oog heeft gehouden bij het oprichten der zoogenaamde scherpschutter-korpsen; zij zouden dan nooit den naam van *korpsen* hebben gedragen; niemand zou zoolang gedacht hebben aan het *en corps* optreden van die Vereenigingen.

Men zou ééne kleeding en één wapen hebben genomen om zich te oefenen, en wel zooveel mogelijk overeenkomstig de kleeding en de wapening van het leger; misschien zou de kleeding nog wel voor het leger als model van doelmatigheid, smaak en deugdelijkheid hebben kunnen dienen. Ook in dit opzicht had één dracht (*kleeding*) macht gemaakt, want ieder scherpschutter had bij opkomend oorlogsgevaar slechts zijn pak aan te trekken, zijn geweer op te nemen en zich bij de depôts aan te melden, terwijl hij thans geheel en al gekleed en soms nog van wapens zal voorzien moeten worden; want mannen in een gewijzigd huzarenpak en soms met een Remington-geweer gewapend, waarvoor zij geen munitie bij het leger zullen vinden, zullen die métamorphose wel moeten ondergaan en zich nog de behandeling van de Baumont moeten eigen maken; bovendien zal men thans van Rijkswegen eene groote hoeveelheid kleedingstukken en geweren voor die vrijwilligers moeten opleggen.

Tot het verkrijgen der laatstbedoelde oefeningen echter, is het noodzakelijk bij het leger ingedeeld te worden.

De oefenplichtige heeft dus niets anders te doen dan te toonen dat hij de individueele oefeningen met goed gevolg heeft gehouden; hij moet als het ware voor eene militaire commissie toonen, dat hij in staat is, moet het zijn, aan zijne verplichting als staatsburger, tot het verdedigen van land en vrijheid te voldoen. Bezit hij de noodige bekwaamheid op zijn 20e jaar niet en maakt het door hem getrokken nummer hem vrij van den dienstplicht, dan moet hij zich tot het verkrijgen van de noodige geoefendheid beschikbaar stellen. — Hij is echter alleen onder de militaire wet, als hij *tot oefening* onder de wapens is, en kan alléén voor die oefeningen opgeroepen worden, doch is overigens even vrij als de thans vrijgeloten en wordt dus niet ingedeeld bij de korpsen.

In oorlogstijd kan hij echter, zoo lang hij den leeftijd heeft voor den dienst- en schutterplicht vastgesteld, worden opgeroepen, als wanneer hij bij de depôts komt, om — na zoo noodig nader geoefend te zijn — *daar* gezonden te worden, waar door geleden verliezen versterking noodig is.

Deze bepaling acht ik noodig, omdat wij spoedig een gedeelte van ons land zullen moeten verlaten, en dan niet kunnen beschikken over de daar aanwezige strijdbare mannen, voor zoo ver zij niet tot het leger behooren, ofschoon wij van daar toch nog veel vrijwilligers kunnen krijgen, zoowel over zee als bij het doen van aanvallen. Men zal dan grooter contingent van de door ons bezette streken moeten lichten, wat ook billijk is, daar deze streken rechtstreeks worden beschermd.

De oefenplichtigen worden dan leeftijdsgewijze opgeroepen, bijv. alle weerbare mannen van 20—26 jaren, daarna die van 25—30 jaren.

De dienstplichtige blijft daarentegen gedurende zijn geheelen dienstitijd onder de militaire wet, op den voet als onze militie — behoudens de *noodzakelijke* wijzigingen die in de bestaande moeten komen. Valt hij niet in de schutterij, dan verkrijgt hij, na afloop van zijn dienstitijd, dezelfde voorrechten als de oefenplichtige. — De dienstplichtigen die, door het aanwezig zijn van vrijwilligers niet ingedeeld worden, worden echter wel geoefend en staan geheel en al onder dezelfde verplichtingen als de ingedeelden. Gaat er door overlijden als anderszins een man uit de sterkte, dan valt het hoogste nummer der niet ingedeelden van het district in. Men houdt daardoor — ik zeide dit reeds vroeger hier ter plaatse — altijd alle korpsen voltallig en heeft in oorlogstijd altijd dadelijk eene vrij aanzienlijke reserve goed geoefende militiens, die men, naar mate de behoefte, kan doen invallen of op eene andere wijze gebruiken.

Om de oefenplicht zoo licht mogelijk te maken, kan men in een groot aantal steden en in bevolkte streken ten platten lande instructeurs (oud-officieren en onderofficieren) plaatsen, die dan tevens drilmeesters der schutterij zijn. De oefenplichtigen komen in die plaatsen bijeen, en blijven zoo lang tot zij voldoende bedreven zijn. Men zal natuurlijk een maximum, maar geen minimum van

tijd moeten vaststellen. Die geoefend is wordt ontslagen, al was het reeds den tweeden dag. Wil een oefenplichtige zelf in zijn onderhoud voorzien, dan kan dit worden toegestaan; de anderen worden in daarvoor bestemde lokalen gekazerneerd, ontvangen eenige soldij en worden van onmisbare kleedingstukken voorzien. Niet al de oefenplichtigen worden te gelijk opgeroepen, maar slechts een zeker getal, te nemen uit *al* de plaatsen in den omtrek, niet plaatsgewijze; men zou hunne afwezigheid dan te zwaar gevoelen bij landbouw en nijverheid. Is een zeker aantal ontslagen, dan worden anderen opgeroepen.

Om den dienstplicht te verlichten worden de dienstplichtigen ge-localiseerd, d. i. men houdt bij hetzelfde onderdeel van een korps de dienstplichtigen van dezelfde streek. De belangen van den dienst en andere beletten echter dat men de militairen altijd in de nabijheid hunner woonplaats in garnizoen legt. De voordeelen aan deze regeling verbonden, zijn reeds dikwijls herhaald; ik verwijs voor mijn gevoelen daaromtrent naar hetgeen ik vroeger zeide. (Vergadering van Januari 1871).

Telken jare wordt geloot door hen, die hun 20ste jaar zijn ingetreden. Deze loting wijst de dienstplichtigen aan en dus ook indirect die, welke alléén oefenplichtig zijn.

Bij invoering van algemeenen oefenplicht kan ik mij wel vereenigen met de regeling der vrijstelling door den heer V. T. voorgestaan. Die vrijgesteld wordt, moet echter — om zéér buitenwone redenen uitgezonderd — zijn oefenplicht vervullen; vrijstelling wegens ongeschiktheid natuurlijk buiten rekening latende.

De vraag is gedaan, hoelang moet de milicien onder de wapenen blijven? Die vraag kan niet beantwoord worden. Men heeft geen gegevens. De gegevens uit *ons* leger ontleend zijn valsch; de proeven zijn genomen met eene militie, uitsluitend uit de minst ontwikkelden samengesteld (1). Het is niet bewezen dat de onder-

(1) Eenige jaren geleden was bij de artillerie een milicien, die in weinige weken al de reglementen, die onder-officiëren moeten kennen, uit het hoofd kon opzeggen en de meeste zaken uitvoeren. Hij was lid van een toneelgezelschap — ik meen bij Boas en Judels — en dus gewoon aan uit het hoofd leeren.

vinding bij *andere* legers opgedaan, bij *ons* onvoorwaardelijk van toepassing is.

Men houde dus de invoering van algemeenen dienst- en oefenplicht niet op door lange discussie over den duur der eerste oefening. Heeft men later bewijzen dat een tijd van 12 maanden te kort is, dan kan eene wijziging der Grondwet voorgesteld worden en zal dan zeker ingang vinden. *Men sla thans handen aan het werk; met de bestaande Grondwet kan zéér veel gedaan worden.*

Het zoo even gezegde sluit reeds dadelijk in dat het stelsel niet kan staan of vallen met het behoud of verminderen van den dienstdtijd van 3 jaren. Het is bij ons niet uitgemaakt, hoelang de dienst- of oefentijd moet duren.

Men moet vooral ook bij het in dienststellen zorgvuldig letten op de bijzondere geschiktheid van elk individu. Bij voorbeeld: plaatst men een aardewerker, een polderjongen bij de cavalerie, dan kan men daarvan misschien een uitstekend ruiter maken; toch gaater een kapitaal verloren, dat ten nutte van het leger zou behouden zijn, zoo hij vesting artillerist of sappeur was geworden. Een lustvuurwerker, bij de infanterie ingedeeld, zal daarbij minder nut trekken van zijne reeds opgedane bedrevenheid, dan wanneer hij artillerist wordt. Een strooper of smokkelaar in eene vesting op te sluiten, doet een kapitaal — dat in vreedstijd niet zéér gewild is — verloren gaan: hij behoort in het open veld te huis.

Na alzoo in algemeene trekken mijn gevoelen gezegd te hebben, zij het mij vergund nog enkele punten, door den heer V. T. behandeld, nader te bespreken.

Punt 1. (bl. 57): „Algemeene oefenplicht, zoodat niemand zich „door plaatsvervanging aan zijne persoonlijke verplichting kan „onttrekken.”

Men zal opgemerkt hebben, dat ik onderscheid maak tusschen algemeenen oefenplicht en gelijken dienstplicht.

Het ingedeelde gedeelte — leger en schutterij — moet niet sterker zijn dan strikt noodig is, onze finantiën laten niet toe het geheele volk, op zekeren leeftijd, daarin op te nemen, deed men het het zou nadeelig werken op het gehalte, finantieele bezwaren zouden oorzaak zijn, dat sommige zaken beneden den eisch bleven: onvoldoende kaders, minder degelijke oefening,

gebrekkige bewapening, ontoereikende sterkte van sommige wapens, enz.

De toelichting, toegepast op *gelijken* dienstplicht, beaam ik ten volle.

Punt 2. (bl. 57): „Localiseeren der militie.”

In hoofdzaak ben ik het met den spr. volkomen eens. Ik wenschte echter de *keuze* der garnizoensplaatsen te regelen naar *de gelegenheid die er bestaat tot eene behoorlijke oefening*, en de *sterkte* der garnizoenen in verband met *de verplaatsing der troepen in oorlogstijd* (bijv. aan of nabij spoorwegen).

Punt 5. (bl. 60): „Bepaling der sterkte van het contingent „jaarlijks bij de wet.”

Wanneer men aanneemt dat — zoo als ik zou verlangen — er steeds zoo veel miliciens werden *dienstplichtig* gesteld als de volledige sterkte — zonder vrijwilligers — uitmaakt, dan is dit onnoodig. De bezwaren door den heer Bredius geopperd, zouden dan ook vervallen.

Door het woord *wet* wordt zeker verstaan de *jaarlijksche begroeting*. Eene andere wet komt bij ons niet zoo spoedig tot stand, al is zij nog zoo noodzakelijk.

Met de woorden in de *toelichting*: „alleen zij, die bij het actieve „leger hebben gediend, zijn later reserve en schutterplichtig,” kan ik mij uit den aard der zaak niet vereenigen.

De laatste alinea: „uit de geheel en tijdelijk vrijgestelden worden „zooveel mogelijk de handwerkers bij de verschillende korpsen „genomen,” begrijp ik niet juist. De vraag doet zich namelijk voor: zijn zij dan soldaat of niet? En in het eerste geval — wat toch wenschelijk is — kan men dan zeggen dat zij *geheel* vrijgesteld zijn?

Punt 6. (bl. 60): „De van den actieven dienst vrijgestelden — „uitgezonderd de totaal onbruikbaren — benevens de door de „loting uitgevallenen komen voor denzelfden tijd, dat de militie „en schutterplichtigheid duurt, in de *algemeene leger-reserve*. Zij „zijn in tijd van vrede geheel vrij van oefeningen. Bij het uitbreken van den oorlog echter worden zij disponibel.”

Hieromtrent verschil ik natuurlijk met spreker van gevoelen; naar mijne meening moet ieder — uitgezonderd de totaal onbruikbare — zich oefenen (*kostwinnende* eenige zoons soms uitgezonderd).

Verder acht ik de in de toelichting genoemde taak der militie-raden bij *ons* in de meeste gevallen onuitvoerbaar. Ik vraag alleen: zullen zij in de provinciën *buiten* de liniën daartoe altijd den tijd hebben? Naar mijne meening moet de hier bedoelde aanvulling der depôts niet noodig zijn, en daarom wil ik zoo veel miliciens als voor eene *volledige* sterkte — zonder vrijwilligers — noodig zijn. De door de aanwezige vrijwilligers overcomplete miliciens komen dan in oorlogstijd onmiddelijk bij de depôts, zonder tuschenkomst dus van eenige autoriteit. Zij dienen in de eerste plaats ter aanvulling van het dan *toevallig* bestaande of ontstaande incomplete.

Ook betwijfel ik het of de artillerie, spoorwegen en telegraphie veel nut zullen trekken van die ongeoefende handlangers. Wat de artillerie betreft, hoop ik ten minste vurig dat men het stelsel van *ongeoefende* handlangers zal laten varen.

Punt 7. (bl. 61): „De verplichte actieve dienstdtijd is één jaar.”

Ik zou liever wenschen te lezen: „*voorloopig* één jaar.” Indien de ondervinding dan leert, dat het te kort is, vindt de Regeering onmiddelijk aanleiding hier op terug te komen. Zoo als ik straks zeide, hebben wij ook geen voldoende gegevens om de lengte van den dienstdtijd definitief te bepalen; voorloopig zal men dus maar het maximum moeten nemen dat de Grondwet toelaat.

Ook durf ik niet onvoorwaardelijk instemmen met de in de toelichting vervatte bepaling, dat „het tijdstip van opkomst wordt „gesteld op half-Augustus.”

De winteroefeningen zijn — daargelaten het sneeuw opruimen door den heer Schraver in het werk-tableau opgenomen — betrekkelijk gering en bestaan hoofdzakelijk in het doen van militaire marschen, oefeningen binnenskamers en theoriën, hoogst gewichtige oefeningen, doch die meer vrucht afwerpen voor volledig geoefende dan voor half afgeëxerceerde manschappen. Zoo het een nat najaar is — bij ons geen uitzondering — dan zullen de eerste oefeningen traag vorderen en misschien vóór den winter niet zijn afgelopen. Voor de vesting-artillerie vooral is het niet aan te bevelen, daar het nadeelig op de gezondheid moet werken, zoo de manschappen uren achtereen in de klei, den modder of het natte gras moeten stilstaan bij eene minder gunstige temperatuur of bij storm-

achtig weder. Daartegenover staat, dat het ook soms in Augustus en September drukkend warm kan wezen, en dat bovendien de dagen niet lang zijn.

Er is echter meer dat hierbij in het oog gehouden moet worden. Het is niet waarschijnlijk dat men ons zal aanvallen als de rivieren met ijs zijn bezet of sterk zijn gezwollen en de polders nog overlast van water hebben; maar er bestaat meer kans dat dit bij droge zomers zal plaats hebben. Beginnen nu de oefeningen in Augustus of een paar maanden vroeger, dan is bij het uitbreken van den oorlog de geheele eerste lichting ongeoeffend. Men heeft dan wel is waar nog vijf lichtingen, *zoo men de oudste niet ontslaat vóór de jongste bruikbaar is*, maar eene geheele categorie van jongelingen is dan ongeschikt voor den dienst, door gebrek aan geoefendheid, zoodat niet het *nulligste* gebruik wordt gemaakt van de beschikbare krachten.

Ik zou daarom liever de oefeningen met Maart laten aanvangen. De dagen in Maart en zelfs die in April kunnen wel vochtig en koud zijn, doch vooreerst kunnen de eerste oefeningen zeer goed binnenskamers geschieden; maar ten andere heeft men den zomer in het verschieft. Kan men dan, wegens het ongunstige weder, niet in drie maanden afexerceeren, dan neemt men er vier, hetgeen echter moeilijker gaat als de winter ophanden is. De mogelijkheid bestaat, dat men in het laatste geval de oefeningen zou moeten staken vóór zij waren afgeloopen.

Men zou ook de 12 maanden over twee jaren kunnen verdeelen, ofschoon de Grondwet — naar de *letter* opgevat — dit niet toelaat, en daardoor het voordeel verkrijgen altijd twee lichtingen tegelijk onder de wapens te hebben, zonder meerdere kosten. Daar men hiertoe dan altijd de maanden April—September zou moeten kiezen, zoo zou deze maatregel bezwarend zijn voor de meeste miliciens, die dan twee jaren achtereen zouden opgeroepen worden in het gunstigste jaargetijde, en zouden huiswaarts keeren als de meeste werkzaamheden, waarmede zij hun onderhoud moeten verdienen, waren afgeloopen.

Wat het verkorten van het verblijf onder de wapens betreft, dit acht ik natuurlijk ook zéér aanprijzenswaardig; ik ben echter minder gestemd voor het vroeger naar huis zenden, en zou daarom —

behalve het later opkomen, dat ik ook wenschelijk acht — liever de best geoefenden tusschentijds met verlof zenden, en bijv. een maand vóór het eind van den tijd hunner eerste oefening weder oproepen. Op die wijs heeft men dan die laatste maand weder de geheele lichting bijeen tot het houden van meer uitgebreide oefeningen, terwijl men anders in de laatste weken met de achterlijken alleen blijft. Deze miliciens vrij te stellen van de loting voor de aanvulling der vrijwilligers, acht ik niet billijk, en wel daarom, omdat ik dat loten zelf niet kan overeenbrengen met de eischen der billijkheid. Men heeft nu miliciens die 6, en andere die 12 maanden en langer onder de wapens blijven. De billijkheid eischt, naar mijn inzien, dat allen bij afwisseling blijven, en dus loten op welk tijdstip zij aan deze verplichting zullen voldoen. Wil men dán de best geoefenden hiervan gedeeltelijk vrijstellen, dán kan ik mij daarmede best vereenigen.

Punt 8. (bl. 62): „Diensttijd bij de reserve 4 jaren.”

Volgens mijne voorstellen zou er wel eene geoefende, maar niet eene dienstplichtige algemeene reserve zijn. Het eerste laat de Grondwet toe, het laatste naar ik vermeen niet.

De Grondwet wil dat ieder in staat zij het vaderland te verdedigen; zij noemt het een der eerste plichten. De Regeering eischt van ieder, die de geneeskunde wil uitoefenen, dat hij vooraf toont daartoe de noodige geschiktheid te bezitten; waarom zou de Regeering dan ook niet kunnen eischen, dat ieder, die van de rechten als burger van den Staat wil gebruik maken, ook vooraf toont in staat te zijn een zijner *eerste* plichten als burger te vervullen?

Punt 9. (bl. 62): „Onder bepaalde voorwaarden kan men door „eenen vrijwilligen diensttijd van 6 maanden aan zijn actieven „militieplicht voldoen, en gaat dan onmiddellijk in de reserve „over.”

Van dat overgaan bij de reserve kan natuurlijk in het door mij aangegeven beginsel geen sprake zijn; men kan hen echter onmiddellijk bij de schutterij laten optreden. Het voorzien in eigen behoefte zou ik vrij willen laten, maar volstrekt niet verplichtend stellen. Het „kennelijk onvermogen” is bovendien zeer rekbaar, en klinkt bij ons minder aangenaam. Ook het in dienst treden

uitsluitend bij de infanterie acht ik niet wenschelijk; ook de artillerie zou door zulke, minder door de fortuin begunstigden, zéér gebaat kunnen zijn; het zijn lang niet de minsten in kennis en ambitie.

Punt 10. (bl. 63): Met het daarin vervatte kan ik mij thaus — nu spreker daaromtrent eenigszins met het vroeger door hem gezegde van opinie schijnt veranderd te zijn — geheel vereenigen.

De toestemming van ouders en voogden acht ik, uit een militair oogpunt, onnoodig en zelfs schadelijk. De wet regelt de rechten van ouders en voogden op hunne zonen en pupillen, en ik acht het verkeerd, aan die wet bij eene andere wet uitbreiding te geven. Ziet spreker er uit een militair oogpunt bezwaar in, dan zou ik dat gaarne vernemen; misschien verander ik dan nog van opinie.

Punt 11. (bl. 64), „behandelt de *aanspraak* en het *recht* op „eene burger-betrekking” na een zekeren diensttijd van onder-officieren en korporaals.

Ik beaam spreker's gevoelen *ten volle* en acht dit punt *van zoo veel gewicht* voor het leger, dat ik er een oogenblik bij wensch stil te staan. Vooreerst doet zich de vraag voor: is het billijk? Ten tweede kan men vragen: is het wenschelijk? Beide vragen durf ik volmondig met „ja” beantwoorden. Ik acht het billijk jegens den persoon zelf, dat iemand, die jaren lang het Rijk trouw en eerlijk heeft gediend, bij het dingen naar eene andere Rijksbetrekking — mits hij er de geschiktheid voor bezit of binnen korten tijd kan verkrijgen — vóórgaat bij een ander, die nimmer den lande eenigen dienst heeft bewezen. Trouwe en eerlijke plichtsbetrachting in de eene Rijksbetrekking moet hare waarde blijven behouden bij het veranderen van betrekking. Maar ook jegens den Staat acht ik het billijk dat iemand, dien men jaren lang als trouw, ijverig en eerlijk bij het vervullen zijner plichten kent, neemt vóór een ander, van wien men niets weet dan hetgeen getuigenissen of getuigschriften — soms van zéér betrekkelijke waarde — opgeven.

Wat het wenschelijke betreft, behoef ik er slechts op te wijzen, dat menig siuk jongmensch er veel eerder toe over zal gaan dienst te nemen, als hij weet dat dit het middel is om bij trouwe plichtsbetrachting voor eene goede betrekking in aanmerking te komen, dan wanneer dit, zoo als nu het geval is, niet is verzekerd? Menig huisvader zal het dienst nemen zijner zonen bevor-

deren, als hij weet dat dit het middel is om tot eene goede betrekking, waardoor zij voor hun leven geborgen zijn, te geraken.

De betrekkingen, die hiervoor in aanmerking kunnen komen, zijn o. a. de volgende: conducteurs, brugwachters, wisselwachters, baanwachters, bestellers, beambten aan goederen-bureaux, enz. van Staats- en particuliere spoorwegen; sluiswachters, brugwachters, opzichters van water- en kunstwegen, lichtwachters, havenmeesters, grenswachters, rijks-veldwachters, gevangenbewaarders, politie-agenten, weesvaders, portiers, jachtopzieners, het mindere personeel bij militaire bakkerijen, Rijks-entrepôts, Rijks-werkplaatsen, aan de verschillende ministeriën, posterijen (beneden den rang van commies), Rijks- en particuliere telegraafkantoren, ambtenaren bij de belasting, fortwachters, magazijnknechts, conducteurs (bij de artillerie), benevens een tal van andere betrekkingen bij particuliere ondernemingen, fabrieken, enz. enz.

Het spreekt van zelf dat de Regeering alleen kan beschikken over Rijks-betrekkingen. Door de Staatsspoorwegen — zonder daaromtrent bepalingen te maken — te doen exploiteeren door particulieren, zijn tal van betrekkingen verloren gegaan en zal men in oorlogstijd voor velen militairen moeten aanwijzen. De Regeering zou echter de belangen der militairen bij particulieren zeer kunnen bevorderen. Men zou bijv. bij het verleenen van sommige concessiën daaromtrent eenige bepalingen kunnen maken en in het algemeen kunnen aankondigen dat ieder, die iemand wenscht tot het vervullen van eenige betrekking, waarbij het voornamelijk aankomt op trouw, eerlijkheid en gezond verstand, zich tot het Ministerie van Oorlog kan wenden tot het verkrijgen van een of meer geschikte personen. Dit hoofdbestuur kan dan de daartoe genegen personen, die in de termen vielen, aanwijzen en hun vergunnen eenigen tijd *op proef* in die betrekking werkzaam te zijn. Na het eindigen van den proeftijd kon dan, wanneer niet reeds vroeger op verlangen van een der beide partijen de proef was geschorst, worden bepaald of aan bedoelden persoon de betrekking werd vergeven of door dezen aangenomen, dan wel of zulks niet het geval was. In het laatste geval zou de militair, die op proef tijdelijk vrij van dienst was geweest, weder invallen en den tijd, dien hij op proef was geweest, moeten inhalen.

Ik geloof dat van dit middel, om goede werklieden en trouwe dienaars te krijgen, gretig gebruik gemaakt zou worden.

Ten einde er meer de aandacht op te vestigen, zou de Regeering elke dergelijke plaatsing in de *Staats-Courant* kunnen vermelden.

Dergelijke bepalingen ook voor de officieren te maken, heeft mijns inziens eigenaardige bezwaren in. Er zijn zeer weinig betrekkingen die daartoe geschikt zijn en — wat in de meeste gevallen wenschelijk is — die in oorlogstijd ophouden te bestaan, zoodat die officieren dan weder beschikbaar worden.

Uit een militair oogpunt — voor het leger — zie ik er geen groot voordeel in. Ik vrees dat men er verkeerd mede uitkomen zal, als men denkt er den lust voor den officiers-stand door te bevorderen, hoewel ik geloof dat het zéér noodig is, naar middelen om te zien om dien lust aan te moedigen, want bij de bestaande, onhoudbare wanverhouding tusschen de tractementen en den prijs der levensbehoeften, zal die lust, naar ik vrees, zéér verminderen. Jongelieden, die lust en ambitie tot werken hebben, zullen hoe langer hoe meer inzien dat de officiers-rang niet is eene betrekking, waarin men billijke vergoeding erlangt voor bewezen diensten; het zal spoedig blijken dat, komt er geen verbetering in de tractementen, de officiers-rang weldra alleen open zal staan voor het *fortuin* en niet voor de *kennis*.

Ik weet wel dat men altijd beweert dat men er dan gemakkelijker toe over kan en zal gaan, om minder geschikte officieren te pensioneeren en daardoor de promotie voor de geschiktsten verbetert.

Ik geloof dat dit voordeel niet bestaat. In de eerste jaren zullen enkelen er wél bij varen, maar als nu eens al de Hoofd-officiers-plaatsen bezet zijn door jonge en kundige mannen, wat dan? Zal men deze dan bijv. op 50-jarigen leeftijd pensioneeren om weer andere jonge en kundige personen tot dien rang te bevorderen? Ik geloof dat men dat — en zéér terecht — niet zal doen. Men zou overigens de tractementen al heel wat kunnen verhoogen uit de som, die men dan méér aan pensioenen zou betalen, terwijl men het leger van vele uitstekende elementen zou berooven. Die tweede categorie van kundige kapiteins zou dus al zéér weinig vooruitzicht hebben op promotie of eerst op hoogen

leeftijd daarvoor in aanmerking komen. — Neen, maar mijn gevoelen is er maar één middel, om den lust voor den officiers-rang aan te wakkeren, namelijk dit: billijke verhooging van de traktementen en beter regeling van deze. — Men heeft ons wel eens verweten — zelfs op plaatsen waar men dat niet zou verwachten — dat wij uit eigenbelang aandrongen op verbetering van ons verdedigingsstelsel. — Het zal niet moeielijk zijn het ondoordachte — daar gelaten het zeer grievende van zulk een verwijt, voor het gevoel van een eerlijk man — dezer bewering aan te toonen. Indien wij uit eigenbelang redeneerden, dan zouden wij alles heel mooi afschilderen, want wij zijn wel zoo slim te begrijpen, dat men, na het uitgeven van 30 à 40,000,000 voor de noodige verbeteringen, tot het verbeteren der tractementen niet zoo gereedelijk zal overgaan.

Een tweede grond, waarop ik geloof dat het vergeven van burger-betrekkings geen voordeel zal opleveren, is daarin gelegen dat het geen aanmoediging zal zijn — daar het de promotie niet verbetert — voor ijver en ambitie. — Wie zal men daarvoor in aanmerking doen komen, de beste officieren of de mindergeschikte? Denklijk wel de laatste, daar anders het leger er zeker groot nadeel bij zou lijden. — De vraag is nu echter: zou het dan in vele opzichten niet verstandiger zijn wat minder ijver en ambitie te toonen, zich wat minder toe te leggen en dan een goede ontvangers-plaats (om maar eens iets te noemen) op een aangenaam dorp te krijgen, dan zich bijzonder in te spannen en op hoogen leeftijd met een pensioen van f 1080 weggezonden te worden, na tot op dat tijdstip, voor eene vergoeding van *hoogstens* f 2200, ieder oogenblik blootgestaan te hebben aan eene verplaatsing van het eene eind van het land naar het andere en genoodzaakt geweest te zijn in dure, niet zelden voor ongefortuneerden onherbergzame, plaatsen verblijf te houden?

Ik zal daarop liefst het antwoord schuldig blijven.

Toch is het wenschelijk dat de officieren, die trouw en eerlijk hun plicht betrachten en zelfs zéér verdienstelijke kompagnies-kommandanten zijn, doch die voor verdere bevordering minder geschikt geacht worden, — toch is het wenschelijk, zeg ik, dat deze beter vooruitzicht krijgen dan thans het geval is. Ik hoop dat men mij op grond van dit

beweren ook niet van egoïsme zal beschuldigen. — Niet alleen dat zij door hun karig pensioen, dat hen niet voor gebrek behoedt, weinig vergoeding ontvangen voor bewezen diensten; maar er gaat voor het leger een kapitaal verloren en het pensioen-fonds wordt er door bezwaard. — Het is dan wenschelijk voor hen eene betrekking te vinden, waarin zij tegen billijke vergoeding verder nuttig voor den lande kunnen werkzaam zijn.

Bij de invoering der algemeene oefenplicht en van het stelsel van localiseering der militie bestaat daartoe gelegenheid. — Met behoud van hun tractement — zij krijgen dan maar f 1120 voor hunne dienstverrichtingen, want op f 1080 hadden zij recht zonder eenige verplichting — konden zij belast worden met de oefeningen der oefenplichtigen in de plaatsen waar deze bijeenkomen, met de oefening der schutterij en met het toezicht op de wapens van deze, en kon men uit hen de districts-kommandanten trekken; (de militie-commissarissen vervallen dan).

Doch genoeg, Mijne Heeren, ik heb reeds te lang misbruik gemaakt van uw geduld; om het gewicht van de zaak hoop ik dat mij zulks zal vergeven worden. Nog een paar punten wensch ik ter loops aan te stippen.

Zoo acht ik het gevaarlijk de vesting-troepen — behalve de artillerie — uitsluitend uit schutterij samen te stellen. — Waar toch zullen de meeste schutterijen den vestingdienst, die ook bijzondere eischen stelt, leeren? Als milicien leeren zij het niet en in verschillende provinciën vindt men geen enkele vesting.

Verder heb ik geen groote verwachting van de werking van de 10 reserve-batterijen, die spr. wil, van 4 vuurmonden; terwijl ik ook bezwaar heb tegen de twee verschillende formatiën van 4 en 6 (bij ons zelfs van 8) vuurmonden. — Van waar zal men de noodige *geoefende* paarden halen? Zullen de manschappen wel voldoende geoefend zijn? Zal men de officieren ook uit de schutterij halen? Het leger heeft die laatsten wel in grooten getale *te kort*, maar niet over.

Ik vrees dat die 45,000 man — waarlijk geen groote sterkte — uit zal rukken met de 120 vuurmonden, wat 2½ stuk per 1000 man is. Dat dit veel te weinig is voor jonge, niet aan het vuur gewende troepen, zal ik niet behoeven te herinneren.

Ook is het getal van 39 kompagnieën vesting-artillerie, voor een land als het onze, waar zoo veel op de artillerie zal aankomen en waar de artillerie zoo zal opgelost worden in kleine onderdeelen, ook veel te weinig. Men kan niet aannemen dat men de sterkte verdubbelt door er 39 kompagnieën artillerie-schutterij aan toe te voegen, vooral niet wat het kader betreft.

Resumeerende kom ik dus tot de volgende slotsom; ik acht de invoering wenschelijk van:

- 1°. Algemeenen oefenplicht;
- 2°. Gelijken dienstplicht, en
- 3°. Gelijken schutterplicht.

De heer BOELLAARD zegt, dat hij, zonder als bewierrooker van het Gouvernement op te willen treden, er toch hulde aan wenschte te brengen, omdat het in al zijne ontwerpen van een *verplichten* krijgdsdienst spreekt, hetgeen zeker zeer loyaal, maar in waarheid ook zeer verstandig gehandeld is. Elk individu, dat een weinig ontwikkeld is, zou tóch begrepen hebben waar het op aankomt. Het doel was verplichte krijgdsdienst, dat wil zeggen: het opleggen van de verplichting, om deel te nemen aan een oorlog als die uitbreekt, en, al had men dat nu verplichten oefeningsdienst genoemd, men zou daarmee toch de natie niet hebben kunnen misleiden. Spreker zou dit bovendien zeer gevaarlijk hebben geacht, want, als men aan de burgers den oefeningsplicht had opgelegd, zou men hun niet de verplichting om aan een uit te breken oorlog deel te nemen opgelegd hebben. Als iemand, gelijk de vorige spreker zeer te recht heeft opgemerkt, het examen als geneesheer heeft afgelegd, dan is hij bevoegd om de geneeskunst uit te oefenen; maar als hij liever van zijne renten wil gaan leven, kan niemand hem noodzaken de geneeskunst uit te oefenen. Had dus het gouvernement van verplichte oefening gesproken, dan zou de natie zeker goedwillig ter oefening opgekomen zijn, maar later zou het aanleiding hebben kunnen geven tot rechtsgedingen over de vraag, of iemand, die aan de oefeningen had deel genomen, ook verplicht was op te komen voor een oorlog die stond uit te breken. Spreker herhaalde dus, dat het Gouvernement niet alleen blijk van loyanteit had gegeven door dadelijk van ver-
1872/73.

plichten krijgsdienst te spreken, maar ook verstandig had gehandeld, doordien de anp toch uit den mouw was gekomen. Daarom herhaalde hij, dat hij hulde bracht aan de juiste keuze der woorden, die het Gouvernement in al de ontwerpen heeft gebezigd. Het komt aan op het verleen van dienst als er een oorlog uitbreekt; oefening is in zekere mate eene bijzaak. Zoo iemand geoefend ter wereld kwam, zou het Gouvernement hem wel van oefening ontslaan, als hij maar aan den oorlog deelnam.

De vorige spreker heeft op de buiten-provinciën gewezen en, gelijk meer anderen, eenigen twijfel gekoesterd omtrent de trouwe opkomst in tijd van gevaar. Daartegen meent de heer Boellaard uit den grond van zijn hart te moeten opponeeren, waarbij hij meent zich gerust op de ondervinding van den geachten Voorzitter (Generaal Knoop) te kunnen beroepen. Toen in 1870 de oorlog tusschen Frankrijk en Pruisen uitbrak, wist niemand wat daarvan komen kon. De Limburgers, waaruit grootendeels het 2de regiment infanterie bestond dat in Maastricht lag, moesten wel bijna tot de overtuiging komen, dat hun gewest verloren werd geacht, want tot zelfs de nachtlegers werden uit die vesting weggevoerd toen het regiment verplaatst werd. De Limburgers, uit die schijnbaar verloren geachte provincie afkomstig, trokken naar Arnhem, om zich onder bevel van den Divisie-Generaal Knoop te stellen, en nu meent spreker te mogen beweren, dat geen man van die Limburgers achterbleef; zij deden goede diensten en spreker is in staat bewijs van hunne goede trouw te geven.

Men doet verkeerd van de buiten-provinciën te spreken. Dit moet hinderen, vooral wanneer men dergelijke bewijzen van trouw gegeven heeft.

Wanneer de heer Van Tuerenhout de reserve in de vestingen alleen uit schutterij wil doen bestaan, dan doet hij dit waarschijnlijk uit armoede, omdat hij geene andere troepen beschikbaar heeft. Ongetwijfeld zal die schutterij, met het oog op hare geoefendheid, beter op hare plaats zijn in de vestingen dan op het veld. Maar toch zal het noodig zijn, wanneer men die vestingen met schutterij bezet, dit te doen met geoefende schutterij.

Wat de handlangers der artillerie betreft, deze zijn infanteristen. In de vergadering is tegenwoordig een gewezen kommandant van

Ooltgensplaats, die spreker nog heden morgen verhaalde dat hij zijne pas opgekomen miliciens onmiddellijk moest afstaan als handlangers voor de artillerie. Het was eene harde zaak, manschappen, nog niet bekwaam voor hunne eigene taak, dadelijk te moeten afstaan als handlangers voor de artillerie. Zou het niet mogelijk zijn, de infanterie des winters, wanneer het zoo vaak gebeurt dat men de manschappen niet kan oefenen in hetgeen zij als infanterie noodig hebben te weten, te oefenen in eenige zaken van de artillerie? Het gebeurt des winters dikwijls dat de troepen ten gevolge van slecht weer niet kunnen uitrukken, maar op plaatsen, die daartoe gelegenheid aanbieden, zooals Gorinchem, dat dicht bij Vuren gelegen is, Utrecht, Naarden, den Haag, den Bosch en misschien ook andere plaatsen zou men zeer geschikt de manschappen kunnen oefenen in hetgeen zij als handlangers der artillerie noodig hebben te weten. Op die wijze wordt de tijd nuttig besteed, men verkrijgt bekwame en nuttige menschen, en het is niet meer noodig op tijdstippen, dat men hen als handlangers noodig heeft, er eerst nog bruikbare en geschikte handlangers van te moeten maken.

De heer HOOGENBOOM meent dat men zijne woorden verkeerd heeft opgevat; hij behoort zelf tot de buiten-provinciën, en kan dus nooit bedoeld hebben dat de algemeene reserve van de buiten-provinciën niet zou opkomen; maar hij had bezwaar tegen punt 6 der verhandeling van den heer Van Tuerenhout, waarvan de toelichting luidt: „Zoodra het leger in staat van voorbereiding is „verklaard, doen de militieraden in de verschillende districten de „manschappen der *algemeene leger-reserve* voor zich verschijnen en „beslissen omtrent hen in dier voege, dat de depôts der verschillende „wapens van de afdeelingen, behoorende tot hun district, onmiddellijk uit hen op eene bepaalde sterkte worden gebracht.” Dit nu zal blijken eene zeer omslachtige zaak te zijn voor de buiten-provinciën, en ook niet uitvoerbaar, wanneer die provinciën op het punt zijn van bezet te worden.

Wat aangaat de schutterijen, wanneer deze uit de infanterie zullen voortkomen, dan zullen zij ook niet (uitgezonderd de artillerie-schutterij) in den vesting-dienst geoefend zijn, daar de geheele

infanterie tot het veldleger behoort en haar oefeningstijd wel noodig heeft om den geheelen velddienst te leeren.

Oefeningen van de infanterie als handlangers van de artillerie, waarop de heer Boellaard wees, acht spreker zeer nuttig, maar die oefeningen zullen in het begin van den diensttijd plaats hebben, zoodat die manschappen, wanneer zij bij de schutterij komen, er niet veel meer van zullen weten. Bovendien vraagt hij: Kan de infanterie eenige honderden manschappen aan de artillerie afstaan in oorlogstijd?" Hij meent dat dit bezwaarlijk zal gaan, en gelooft dus dat men ongeoefende handlangers zal moeten nemen, waarvan men meer last dan voordeel zal hebben, want men moet ze eerst oefenen, terwijl voor behoorlijke oefening niet altijd voldoende tijd zal bestaan.

De heer VAN TUERENHOUT zegt, dat het eene eigenaardige gewaarwording geeft, wanneer men iets, wat men een jaar geleden verkondigd heeft, weer naleest. De hoofddenkbeelden blijft men natuurlijk aankleven, maar omtrent bijzonderheden kan men in dien tijd wel eenigszins van gevoelen veranderd zijn. Spreker begint daarom met te erkennen, dat de opmerking van de heeren Hoozenboom en Boellaard omtrent den naam *oefenplicht* juist is, en het meer rationeel is van *dienstplicht* te spreken. Zijne bedoeling was dan ook, om, door den *dienstplicht* algemeen te stellen, een groot kwaad uit het leger te verwijderen, namelijk de plaatsvervanging en nummerverwisseling, van welker afschaffing niet alleen het wenschelijke, maar ook het noodzakelijke door niemand wordt ontkend. Algemeene weêrplicht of oefenplicht, zeide spreker, is eigenlijk hetzelfde. De bedoeling is, dat de burgers van den Staat geoefend worden in het gebruik der wapenen, ten einde, wanneer de nood daartoe dwingt, te kunnen voldoen aan het eerste artikel van het achtste hoofdstuk der Grondwet. In zooverre, het is waar, kan hetgeen spreker wenscht niet uitsluitend *oefenplicht* genoemd worden, als de burgers niet zoo lang onder de wapens worden gehouden als tot oefening noodig is, maar gedurende den tijd, door de Grondwet daartoe bestemd.

Over den naam wil spreker thans niet twisten. De zaak zou wellicht het duidelijkst worden genoemd, indien men sprak van verplichten persoonlijken dienst.

Wat het verschil betreft tusschen verplichten dienst en algemeen oefenplicht, spreker is van het beginsel uitgegaan, dat het niet mogelijk zal zijn, om in ons land *alle* weerbare mannen op zekeren leeftijd voldoende te oefenen.

Wenschelijk zou het natuurlijk wezen, indien men dit doen kon, maar de heer Hoogenboom heeft vroeger zelf erkend, dat de *mogelijkheid* daartoe niet bestaat. Daaraan toch zijn bezwaren verbonden, vooral van financieelen aard, die wel niet zullen kunnen overwonnen worden.

Spreker wil dus een gedeelte nemen van die weerbare mannen, liefst zoo groot mogelijk. Hij is nog altijd van gevoelen, dat zij, die niet bestemd worden om bij het leger een zekeren graad van geoefendheid te verkrijgen, eene leger-reserve moeten uitmaken. Deze zou dan dienen om, in tijd van oorlog, de geleden verliezen aan te vullen of op andere wijze behulpzaam te zijn tot de verdediging van het land. Spreker heeft gemeend, die reserve in tijd van vrede buiten oefening te moeten laten. Ziet men kans, haar eenige geoefendheid te geven, het zou zeker in 't belang van den Staat zijn. Het is gemakkelijk, in algemeene trekken zoo iets aan te duiden, en te beweren dat men die reserve gedurende korten tijd in eenige centrooms zou kunnen oefenen; maar spreker vreest dat daaraan in de praktijk groote bezwaren zouden verbonden zijn. Hij zou ook vreezen, dat als men zoo iets voorstelde, dit wellicht aanleiding zou zijn, dat men, door te veel te eischen, in plaats van iets, niets verkreeg! Men zou dus, wanneer men volgde hetgeen de heer Hoogenboom voorstaat, een leger hebben zooals spreker dat ook wil, van verbeterd gehalte en door uitbreiding van den eersten oefeningstijd meerder geoefend. Overigens zouden de niet tot het leger behorende weerbare mannen van een bepaalden leeftijd geoefend zijn, op de wijze gelijk in Zwitserland geschiedt. De vraag is altijd of het nut hier tegen de nadeelen zou opwegen. Spreker betwijfelt het. Spreker gelooft, dat, wanneer eens een oorlog mocht uitbreken, en die menschen moesten opkomen, wanneer hun tijd van oefening reeds jaren voorbij is, zij er niet veel van behouden zouden hebben.

Wat betreft de keuze en de sterkte der garnizoenen, spreker is met betrekking tot dit punt niet verder doorgegaan, omdat hij dit bij het

doel, dat hij zich voorgesteld had, onnoodig achtte. Hij heeft gezegd dat de troepen gelegd moesten worden in garnizoenen in of nabij de districten, waaruit de manschappen getrokken worden. Als militair is hij natuurlijk voor sterke en vaste garnizoenen. Op dat punt bestaat dus tusschen hem en den heer Hoogenboom geen verschil.

Of de vaststelling van het contingent jaarlijks bij eene afzonderlijke wet of bij de begroting zal geschieden, acht spreker vrij onverschillig, want men zal altijd bij de bepaling van het contingent moeten redeneeren: zóó sterk moet het leger zijn, zóóveel manschappen van de oudste lichting gaan weg, er moet op zóóveel verlies gerekend worden, en dus moet de lichting voor dit jaar zóóveel man bedragen. Of over dat cijfer bij de begroting of afzonderlijk gediscussieerd wordt, zal wel hetzelfde zijn.

Spreker erkent dat het een bezwaar is, voortvloeiende uit het door hem voorgestane beginsel, dat zij, die door het lot voor den dienst bij het leger zijn aangewezen, later ook plaats zullen moeten nemen in de schutterijen. Doch eene afwijking van dat beginsel zou óók groote bezwaren hebben, — bezwaren, die zijns inziens overwegend zijn. Als men in de schutterijen niet uitsluitend degenen brengt, die bij het leger gediend hebben, zal men daarbij noodzakelijk manschappen van een verschillenden graad van geoefendheid hebben, hetgeen allernoodlottigst zal blijken in oorlogstijd. Het zal dan ook niet mogelijk zijn, uit de schutterijen behoorlijk georganiseerde bataljons te vormen, zooals spreker zich die voorstelt.

Bovendien zou in spreker's systeem de dienst bij de schutterijen niet zoo bezwarend zijn, als die thans is. Zij zou wel loopen over tien jaren, doch het is daarom niet gezegd, dat iedereen gedurende tien jaren bij een schutter-bataljon ware ingelijfd. De oefeningen voor de schutters zouden zich bepalen tot een tijd van veertien dagen om het andere jaar, en voor zoover zij zich daartoe buiten den kring hunner gemeente moeten begeven, zouden zij, even als de manschappen van het leger, van Rijkswege betaald en onderhouden moeten worden.

Dit is zeker minder drukkend dan thans, nu de schutterplichtigen dikwijls hun vrijen tijd moeten opofferen, om deel te nemen aan oefeningen, waarvan zij zelven het geringe nut moeten beseffen, in de meeste gevallen zonder eenige schadeloosstelling.

Zoo dit ook al niet van de schutterijen op alle plaatsen geldt, zijn er toch gedeelten van ons land, waar die oefeningen bitter weinig vruchten afwerpen.

Het is waar, dat er door de indeeling bij de schutterij, zooals spreker die wenscht, eene ongelijkmatigheid in de verdeeling van lasten ontstaat, maar die bestaat bij den militiedienst ook. Zoodra men niet iedereen bij het leger kan in dienst stellen, moet het lot beslissen wie er zal uitvallen.

Wat het nemen van handwerkslieden uit geheel of tijdelijk van den dienst vrijgestellten betreft, spreker wenscht niet hen, die gebreken hebben of die te klein zijn, geheel vrij te stellen, maar hen te designeeren voor diensten in het vak, dat zij uitoefenen, voor zooverre het leger daaraan behoefte heeft.

Omtrent de werking der militieraden in de buiten-provinciën bestaat verschil van opvatting. Spreker heeft gewaagd van een *staat van voorbereiding*, die hem noodzakelijk voorkomt. Er moet nu niet gewacht worden met het leger in *staat van voorbereiding* te verklaren, tot op het oogenblik dat de oorlog uitbreekt, maar dit dient reeds vroeger te geschieden, ook om den militieraden in de buiten-provinciën den tijd te geven hunne functiën behoorlijk te verrichten. Die tijd behoeft niet lang te wezen, omdat de militie-districten niet uitgebreid zijn. Bij eene verdeeling, zooals spreker die wenscht, zal de grootste uitgestrektheid van een district slechts 6 à 7 uren gaans zijn. Wordt men plotseling overvallen, dan zullen sommige militieraden met hunne verrichtingen natuurlijk niet gereed zijn; maar dit is dan zeker met meer zaken het geval.

Den eersten oefeningstijd, dien spreker gesteld heeft op één jaar, wenscht de heer Hoogenboom *voorloopig* op één jaar te bepalen. Spreker zou dien nog liever bepalen op drie jaren, want behalve hier te lande en in Zwitserland, acht men een tijd van minstens drie jaren noodig om een soldaat te vormen. Bij de discussies over de legerwet in Frankrijk is deze quaestie uitvoerig behandeld. Men heeft daarbij den eersten oefeningstijd van vijf jaren niet zoozeer trachten te reduceeren op drie jaren, omdat men vijf jaren te lang achtte, maar voornamelijk omdat men wenschte, dat allen, die bij het leger zijn ingedeeld, even lang zouden geoefend worden, hetgeen onmogelijk is, wanneer de tijd van eerste oefening op

vijf jaren wordt bepaald. De Grondwet verbiedt bij ons een langeren oefeningstijd, want zij spreekt van eene oefening gedurende hoogstens 12 maanden. En om nog meer te binden, zegt zij: „De lichting van het loopende jaar kan gedurende hoogstens 12 maanden in den wapenhandel worden geoefend.” Dus hoe wenschelijk het ook moge zijn, den oefeningstijd te splitsen in twee deelen, op de wijze zooals de heer Hoogenboom voorstelt, de Grondwet verbiedt het. Omtrent den tijd, noodig tot opleiding van recruten, heeft spreker reeds meermalen zijn gevoelen gezegd.

Het tijdstip van opkomst zou de heer Hoogenboom gaarne bepaald zien in Maart; spreker heeft dat gesteld op half-Augustus. Zijne bedoeling is, dat men degenen, die bewijzen een zekeren graad van geoefendheid te hebben verkregen vóór hunne indiensttreding, later zal oproepen, en hen, die zich onderscheiden door ijver, goed gedrag en eene bijzondere mate van geoefendheid, vroeger zal laten vertrekken. Met het oog daarop heeft hij het, ook in het belang van den landbouw vooral, wenschelijk geacht, dat voor hen, die in die beide voorrechten deelen, de drie zomermaanden buiten den eersten oefeningstijd vallen. Zijns inziens redeneert de heer Hoogenboom hier te veel als militair; de belangen van de burgers van den Staat behoort men in het oog te houden, waar men kan.

Wat betreft de vrees van den heer Hoogenboom, dat er bij een nat najaar weinig van de oefeningen zal komen, moet hij opmerken, dat er ook wel eens natte zomers zijn.

De tijd voor het kampeeren zou spreker bepaald willen zien in Mei of Juni, omdat in die maanden de meeste dienstplichtigen in hun bedrijf veel beter kunnen gemist worden dan in de maanden Augustus en September.

Met het denkbeeld van den heer Hoogenboom omtrent het blijvend gedeelte der militie, kan spreker zich in theorie wel vereenigen, maar in den bestaanden toestand is het niet toe te passen. Op dit oogenblik ontbreken bijna 8000 vrijwilligers; als de geheele lichting 11000 man is, hoe wil men dan eene afwisseling doen plaats hebben tusschen hen, die tot aanvulling van het incomplete aan vrijwilligers onder de wapenen moeten blijven na het verstrijken van den eersten oefeningstijd.

De maatregel om de meer geoefenden tusschentijds met verlof te zenden en dan later weder te doen opkomen, heeft uit een militair oogpunt wel veel voor, maar uit een maatschappelijk oogpunt moet spreker daartegen bezwaar maken om dezelfde reden, die hem heeft doen besluiten den tijd van opkomst op half-Augustus te stellen.

Wat het niet eischen van de toestemming der ouders of voogden betreft tot het aangaan van vrijwillige verbintenissen — als militair is dit voor spreker eene geheel onverschillige zaak, en kan hij zich daarmede zeer goed vereenigen. De vraag is echter of daaruit geene moeilijkheden kunnen voortspruiten.

De heer Hoogenboom heeft het denkbeeld nader toegelicht, om burgerbetrekkingen te geven aan onderofficieren, die gedurende zekeren tijd dien graad bekleed hebben, op eene wijze, die zeker in de vergadering geen tegenspraak zal vinden. De uitgebreide bepalingen, welke daaromtrent in Pruisen bestaan, zouden in vele opzichten nagevolgd kunnen worden. Het doelmatige van dusdanigen maatregel, zoowel uit een burgerlijk als uit een militair oogpunt, wordt dan ook algemeen erkend. Spreker zou ook een officier, die nog bruikbaar is in tijd van oorlog, liever niet in eene betrekking plaatsen, in welke hij alsdan niet zou kunnen gemist worden; maar hij heeft hier officiers op het oog, die niet meer geschikt zijn voor den actieven dienst, bijv. lichaamsgebreken hebben. Deze zouden zeer goed nog eene administratieve betrekking kunnen vervullen. Spreker meent dat dergelijke betrekkingen wel te vinden zijn. Overigens heeft hij dat denkbeeld slechts aangegeven, maar niet uitgewerkt. Hij wil zelfs bepaald van de gepensioneerde officieren in tijd van oorlog zooveel mogelijk partij trekken. Spreker gelooft dat het aanbeveling zou verdienen, om, alweder zooals in Pruisen geschiedt, aan de gepensioneerde of ontslagen officieren, die nog bruikbaar zijn bij het leger, eenige voorrechten toe te kennen tegenover de hun opgelegde verplichting om in tijd van oorlog dienst te doen. Deze „*Offiziere zur Disposition*“ zijn, in dat land, o. a. vrij van het betalen van gemeentebelastingen.

Reeds vroeger heeft de heer Hoogenboom bezwaar gemaakt

tegen het uitsluitend bezigen van de schutterijen als vesting-troepen. Spreker heeft ook niet onvoorwaardelijk gezegd, dat men in de vestingen geen andere troepen zou mogen leggen. Alleen heeft hij daarop gewezen, dat, naarmate men daarvoor meer troepen van het leger wil gebruiken, men bedacht moet zijn, dat dit leger dan zooveel minder militie telt. De heer Boellaard heeft in dit opzicht zijne meening juist weergegeven. Spreker wil hier nog een paar opmerkingen maken. Vooreerst: in het stelsel, dat hij voorstaat, zou de schutterij uitsluitend zijn samengesteld uit manschappen, die vroeger bij het leger gediend hebben, en dus een hooger en graad van geoefendheid bezitten, dan in het stelsel van den heer Hoogenboom. In de tweede plaats zou spreker willen, dat de reserve-manschappen, om het andere jaar, voor hoogstens zes weken ter oefening werden opgeroepen, echter niet, zooals nu geschiedt, eene geheele lichting tegelijk, maar van iedere lichting de helft, bijv. voor 22 districten; dan echter ook *alle* reserve-manschappen uit die districten, zoodat de bataljons op oorlogsterkte waren. Spreker zou dan tevens de schutterijen in diezelfde districten willen oproepen voor veertien dagen, om hen gezamenlijk met het veldleger te oefenen. Hij zou bij die gelegenheid de schutterijen, die gedesigneerd waren voor vestingtroepen, willen oefenen in den vestingkrijg, in verband met enkele gedeelten van het leger.

Wat aangaat de reserve-batterijen bij de artillerie, staat spreker hier tegenover een man van het vak, zoodat hij zich bij diens uitspraak zal moeten nederleggen. Geoefende paarden te krijgen zal zeker een bezwaar zijn. Wenschelijk ware het, dat men bij de veld-artillerie in oorlogstijd geen uitbreiding noodig had; doch het is te vreezen, dat het getal vuurmonden dan in verhouding tot het getal manschappen te gering zal zijn. Daarom wilde spreker die reserve-batterijen. Wat het verkrijgen der noodige paarden betreft, zou men kunnen handelen als in Pruisen, waar, gelijk kolonel Stoffel terecht zegt, de paarden aan dezelfde verplichtingen onderworpen zijn als de menschen.

Dat 39 of eigenlijk 40 kompagnïen vesting-artillerie (want er is hier eene vergissing ingeslopen) te weinig zullen zijn, vreeft

spreker ook, en heeft daarin zooveel mogelijk trachten te voorzien door aanvulling met schutterij-artillerie, die toch, omdat zij bij het leger heeft gediend, een hooger en graad van geoefendheid bezit dan de tegenwoordige artillerie-schutterij.

Spreker heeft eindelijk, toen hij de vorige maal het woord voerde, op den voorgrond gesteld, dat hij niet eene organisatie wilde aangeven, die hij onverbeterlijk achtte; maar dat hij eene practische toepassing wenschte te leveren van het stelsel, dat hij in vroegere vergaderingen had trachten aan te prijzen.

Ten aanzien van de handlangers bij de artillerie, heeft spreker een bezwaar tegen hetgeen door den heer Boellaard in 't midden is gebracht. Wanneer men den infanterist niet behoorlijk kan oefenen bij zijn eigen wapen, zal men hem dan wel als handlanger bij de artillerie kunnen oefenen? Als het weêr te slecht is om infanterie-oefeningen te houden, zal het waarschijnlijk ook wel niet goed genoeg zijn, om den man bij de bediening van het geschut te gebruiken.

De heer HOOGENBOOM wil niet terugkomen op alle punten waarin hij met den heer Van Tuerenhout verschilt, maar toch meent hij op een paar punten nog de aandacht te moeten vestigen.

Onder de oefeningen, die de oefenplichtige zich moet eigen maken, verstaat spreker, zooals hij zeide, de oefening als individu. Wat de infanterie betreft: de behandeling van het geweer als schiet- en als stootwapen, het marscheeren in rang en gelid en dergelijke zaken; wat de artillerie betreft: de behandeling van het geschut en als last en als vuurmond, kennis van munitieën, enz. Die oefening verkrijgt men, wanneer men op de scholen, naast de gymnastiek, oefening in den wapenhandel invoert. Die oefening kan men verder onderhouden en uitbreiden door deelneming aan scherp-schutter-corpsen. De oefeningsplicht behoeft alzoo voor den burger niet drukkend te zijn; ieder kan zich daarvan ontslaan door zich vóór zijn 20ste jaar te oefenen, wat hem ook voordeel aanbrengt als hij dienstplichtig wordt. Men verkrijgt daardoor eene algemeene geoefendheid van het volk, die van groot nut zal zijn in oorlogstijd, alsmede dat de burgerij onwillekeurig meer herinnerd wordt aan hare verplichting als staatsburgers. Het is waar dat, wanneer men 30 of 40 jaren oud is, men veel vergeten zal

hebben van hetgeen men in zijne jeugd geleerd heeft; maar men zal er toch wel iets van hebben overgehouden, te meer daar men zich eerder geneigd zal gevoelen, lid te blijven van de vereeniging tot vrijwillige oefening in den wapenhandel, als men eerst over de eerste moeilijkheden heen is.

Wat het loten betreft voor de schutterij, men moet niet uit het oog verliezen dat een man 15 jaren dient. Loot hij vrij, dan heeft hij 5 jaren dienst en is 10 jaren vrij; valt een vrijgelote in de schutterij, dan dient hij 10 jaren en was 5 jaren vrij. Het is waar dat men op die wijze eenige niet dienstplichtigen onder de schutters verkrijgt, maar zij hebben de eerste oefening toch gehad en men mag vertrouwen dat de meesten het geleerde zullen onderhouden hebben.

Aan de schutters vergoeding te geven, wanneer zij *buiten* de plaats hunner inwoning gaan tot oefening, is billijk, maar spreker heeft meermalen gezegd dat men in dit opzicht verder moest gaan en ook vergoeding willen geven wanneer zij *in* de plaats blijven tot oefening. Wanneer een schutter uit zijn werkkring wordt genomen, is het billijk dat men hem daarvoor in *billijkheid* schade-loos stelt.

Wanneer men den dienst op 3 jaren stelt, komt men in strijd met de Grondwet; maar ofschoon verandering der Grondwet ook op andere punten noodig schijnt, zoo kan men toch met de bestaande nog veel doen, en daarom wil spreker den dienstdtijd stellen *voorloopig* op één jaar. Spreker heeft gewaagd van splitting van den dienst in twee maal zes maanden, maar ook daartegen verzet zich, zooals hij heeft gezegd, de Grondwet; hij heeft er dan ook alleen van gewaagd als iets wenschelijks, hoewel hij er het bezwarende van voor den milicien niet heeft verzwegen. De heer Van Tuerenhout wil een deel van de militie later doen opkomen, omdat het goed geoefend is, en een ander deel wil hij vroeger naar huis zenden. Spreker is het betreffende het eerste — het later opkomen — met den heer Van Tuerenhout eens, doch wil de andere tusschentijds naar huis zenden om daardoor gedurende de laatste maand of maanden de *vollallige* lichting bijeen te hebben. Zendt men de reeds geoefenden de laatste maand weg, dan worden zij niet in het groot geoefend, daar de anderen nog te

veel ten achteren zijn en, omgekeerd, worden deze laatsten niet in de gelegenheid daartoe gesteld, omdat de geoefenden vertrokken zijn. — Laat men de besten tusschentijds, dan krijgen de minder goeden de gelegenheid hunne achterlijkheid in te halen en kunnen daardoor met meer vrucht oefeningen op groote schaal houden, als de verlofgangers weer terug zijn.

Wat betreft het gebruiken van gepensioneerde officieren in oorlogstijd, de meerderheid van hen zal ongetwijfeld dadelijk gehoor geven aan de oproeping; maar men moet niet vergeten dat het grootste getal gepensioneerden den rang van hoofdofficier hebben. Dezen kan men toch niet subalterne betrekkingen bij het leger opdragen, en juist aan subalterne officieren zal in de eerste plaats gebrek zijn, daar men ook een deel voor de schutterijen zal moeten afzonderen. In het bestnande gebrek aan officieren in subalterne rangen wordt dan op die wijze niet voorzien. Spreker wijst hierop, omdat het niet zelden gebeurt, als men wijst op het gebrek aan officieren, men ten antwoord ontvangt: „O! er zijn nog gepensioneerde genoeg.”

De heer VAN TUERENHOUT is, even als de heer Hoogenboom, voor algemeene oefening; maar uit hetgeen die spreker heeft gezegd, schijnt opgemaakt te moeten worden, dat hij eene *verplichte* algemeene oefening verlangt en daarmede kan spreker zich minder goed vereenigen, voornamelijk om de daaraan verbonden bezwaren, zoowel voor de burgers zelve als voor den Staat en de gemeenten. Hij zou op eene andere wijze die algemeene oefening willen verkrijgen, en wel door voorrechten toe te kennen aan hen, die vóór hun in dienst treden een zekeren graad van geoefendheid hebben verworven; hij wenscht de burgers niet te *dingen* maar te *dringen* tot oefening, vóór dat zij militieplichtig worden. Dit is thans moeielijk te verkrijgen. Onze militieplichtigen worden op dit oogenblik, helaas, uit de minst goeuden, uit de behoeftige klassen van het volk getrokken. Maar wanneer eenmaal alle klassen in het leger zullen vertegenwoordigd zijn, en ieder weet, dat niemand zich aan den militiedienst kan onttrekken, maar door oefening zijnen dienstplicht kan verlichten, dan zal men wel trachten den hiertoe vereischten graad van geoefendheid te verkrijgen;

ouders zullen hunne kinderen, het hoofd eener gemeente zal evenzoo zijne gemeentenaren daartoe aansporen. Op die wijze zal men er toe komen, niets anders dan geoefende menschen onder de wapens te krijgen.

Spreker begrijpt niet goed, waarom de heer Hoogenboom blijft vasthouden aan het woord *voorloopig*. Misschien heeft hij zijne bedoeling niet gevat, maar de Grondwet kent slechts eenen eersten achtereenvolgenden oefeningstijd van hoogstens één jaar. Spreker zou gaarne nog eens de reden vernemen, waarom de heer Hoogenboom die oefening *voorloopig* op één jaar wil bepalen.

Spreker wil de kampen natuurlijk in dat gedeelte van het jaar houden, dat al de manschappen onder de wapens zijn. Half-Augustus komen de manschappen op; 6 weken vroeger kunnen de best geoefenden eener vorige lichting naar huis gezonden worden, dus op 1 Juli. Spreker wil dus laten kampeeren in Mei en Juni. Hij wil wel aannemen dat het in 't belang van den dienst wenschelijker ware, om de manschappen later in kampen te vereenigen en daar langer te oefenen, maar hij gelooft, dat het in het belang der burgers is, zóó te handelen, als hij heeft voorgesteld. Welk belang hier moet voorgaan, durft spreker niet beslissen.

Wat betreft het gebruiken der gepensioneerden in oorlogstijd, is spreker het met den heer Hoogenboom eens, dat dit meer in de hoogere dan in de lagere rangen zal kunnen geschieden. Hij gelooft ook niet, dat een hoofdofficier als kapitein of luitenant dienst zal kunnen doen. Dit is nimmer zijn denkbeeld geweest; maar hij meent, dat een hoofdofficier boven den rang van majoor er niet tegen zal opzien, wanneer 's lands belang dit eischt, om het bevel te voeren over een bataljon schutters. De heer Hoogenboom heeft hier, zegt spreker, een factor buiten rekening gelaten, dien men wel in aanmerking mag nemen, namelijk de reserve-officiëren, die wij mettertijd hopen te krijgen. Wij kunnen in dit opzicht wel niet op resultaten wijzen, want wij hebben het personeel bij de militie, waaruit wij die reserve-officiëren moeten trekken, nog niet. Wij zijn dus nog ver van die reserve-officiëren, die wij hopen, als vrucht van den verplichten persoonlijkén dienst, eenmaal te verkrijgen. Die reserve-officiëren, die wel nimmer zoo bruikbaar en geoefend zullen zijn als zij, die den militairen stand

tot hun beroep gekozen hebben, maar die toch, op doelmatige wijze ingedeeld, zullen te gebruiken zijn, wenscht spreker bij het leger zoowel als bij de schutterij aan te wenden daár, waar het noodig zal wezen. Hoe meer dergelijke officieren, hoe liever. De laatste oorlog heeft doen zien, welke vreeselijke verliezen vooral aan officieren door de beide legers zijn geleden, door het Duitsche misschien nog meer dan door het Fransche. Wij zullen dus zeker geen officieren te veel hebben. Niet dat de heer Hoogenboom dit beweerd heeft, maar spreker wenscht pogingen in het werk te stellen, om de noodige officieren zooveel mogelijk te verkrijgen. Hij gelooft, dat dit geheel onmogelijk zal zijn, zoolang men niet overgnaat tot het invoeren van verplichten persoonlijken dienst. Dan verkrijgt men het personeel, waaruit die officieren moeten getrokken worden.

De heer HOOGENBOOM wenscht nog de reden mede te deelen waarom hij *voorloopig* den oefeningstijd op één jaar wil bepalen.

Algemeen is men overtuigd dat die oefeningstijd te kort is. *Voorloopig* beteekent dus niets anders dan dat men zich daarmede wil tevreden stellen, om geen verder oponthoud in de afdoening dier zaak te veroorzaken. Spreker wil door dit woord te kennen geven, dat naar zijn gevoelen de veranderingen, waarover wij spreken, zoo dringend noodzakelijk zijn, dat men niet mag wachten met derzelve invoering tot de Grondwet is herzien; doch hij acht het tevens zóór wenschelijk dat de wetgever *reeds dadelijk* te kennen geeft, dat hij 12 maanden te kort acht, doch *voorloopig* — tot eene eventueele Grondwetsherziening — met het maximum, dat de wet toelaat, zich *moet* tevreden stellen.

Het is te vreezen dat die herziening, omdat men wellicht nog andere wijzigingen in de Grondwet zal willen brengen, niet zoo spoedig zal geschied zijn; men *mag* daarop dus niet wachten en ons geheele volksbestaan in gevaar brengen, maar men *moet* zich voorhouden om daarop terug te komen wanneer zal blijken — en dit zal zóór spoedig gebeuren — dat de oefeningstijd niet voldoende is.

Wat de hoofdofficiëren betreft, doet spreker nogmaals opmerken, dat de meeste gepensioneerd en of als hoofdofficier, of met den titulair rang van hoofdofficier het leger hebben verlaten. Als spreker

zich nu maar alleen tot de artillerie bepaalt, waar zoo veel officieren ontbreken, dan weet hij niet hoe het tekort ooit uit de gepensioneerden zal kunnen gedekt worden. Men bedenke dat een fort, waar 30 of 40 kanonniers de bezetting uitmaken, geen kommandement is voor een hoofdofficier der artillerie. Spreker bestrijdt dus — hij herhaalt dit — het denkbeeld dat wel eens geopperd wordt: Het tekort zal wel te recht komen, want er zijn zooveel gepensioneerde officieren.”

De heer VAN TUERENHOUT verklaart nu het woord „*voorloopig*” begrepen te hebben, en zou er zich gaarne mede vereenigen, indien hij kon aannemen, dat het de uitwerking zou hebben, welke de heer Hoogenboom er van verwacht. Doch hij betwijfelt of het immer mogelijk zal zijn, in eene wet eene bepaling opgenomen te krijgen, die in strijd met de Grondwet is. Dat woord „*voorloopig*” zou, naar zijne meening, hoogstens de Tweede Kamer kunnen bereiken.

Omtrent de wenschelijkheid der vermeerdering van het getal luitenants bij de verschillende wapens, meer speciaal bij de vesting-artillerie, kan tusschen den spreker en den heer Hoogenboom geen verschil bestaan.

De heer KNOOP (Voorzitter) meent, daar niemand meer het woord verlangt te voeren, hiermede de beraadslagingen over de verhandeling van den heer Van Tuerenhout als gesloten te kunnen beschouwen, en gelooft de tolk der vergadering te zijn als hij den heeren, die dezen avond het woord hebben gevoerd, dank zegt voor hunne uitmuntende toelichtingen. Men is daardoor tot de wetenschap gekomen, dat het door den heer Van Tuerenhout behandelde vraagstuk zeer moeilijk is op te lossen, en *dat* te weten is reeds veel, want hier te lande bestaat zeer dikwijls het idee, dat men maar het eene of andere stelsel behoeft aan te nemen, om alles dadelijk goed te maken. „Het Pruisische stelsel!” wordt gezegd; „de Pruisische instellingen!” Ja, de Pruisische instellingen! Maar de Pruisische instellingen betcekenen niets zonder den Pruisischen geest, en in vele opzichten is het goed, dat wij dien geest niet hebben.

De regeling van het krijgswezen van een land is iets, dat men niet in het afgetrokkene kan bepalen. Men kan wel zeggen: „zóó veel vestingen en een zóó groot leger moeten wij hebben,” maar dat is niet uitvoerbaar; men moet acht slaan op den aard en de gezindheid van het volk, op de belemmeringen die de Grondwet in den weg legt en op de financieele eischen, en als men dat alles in aanmerking neemt, zal men zich vergenoegen met iets, dat wel is waar verre van de volkomenheid is, maar dat het beste is wat men kan verkrijgen.

Spreker meent dat wij op het oogenblik in de eerste plaats behoefte hebben aan twee zaken: vooreerst aan de afschaffing van de plaatsvervangende (bij degenen, die met ons krijgswezen bekend zijn, bestaat daaromtrent geen twijfel), en ten tweede aan bevoegdheid voor het krijgswezen, om, niet wanneer de oorlog is uitgebroken, maar wanneer hij dreigt, dadelijk de vrijheid te hebben om de maatregelen te nemen, die voor de verdediging van het land noodig zijn. Men heeft daar in 1870 de noodzakelijkheid van gezien.

Spreker is geen groot voorstander van forten bouwen; maar wanneer de Minister van Oorlog of het hoofd der genie stellig overtuigd is, dat op dit of op dat punt een fort gebouwd moet worden, dan heeft het geen houding, dat de bezitter van den grond kan zeggen: „Nee, dien grond sta ik niet af; die moet bij een proces onteigend worden.” Voor dit beslist is, is het te laat en het fort is niet meer aan te leggen. Zoo gaat het met de onteigening van paarden, het maken van bruggen enz. Dergelijke zaken moeten er zijn vóór de vijand nadert. Konden daaromtrent bepalingen gemaakt worden, men zou een belangrijken stap vooruit hebben gezet.

Daar niemand verder het woord verlangt, wordt de Vergadering gesloten, nadat 17 nieuwe leden zijn aangenomen.

Namens het Bestuur,

De Secretaris,

W. HOOGENBOOM.